อนาคตประเทศไทย

อนาคตของเราร่วมกัน

ประเวศ วะสี

๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๙

๑.

คนไทยรวมใจกำหนดอนาคตร่วมกัน

สรรพชีวิตต้องพยายามอยู่รอดท่ามกลางภยันตรายนานาชนิด

ตัวอะมีบาซึ่งเป็นสัตว์เซลล์เดียว ตามปรกติมันอาจจะต่างตัวต่างอยู่ แต่เมื่อเกิดวิกฤต เช่น อาหารขาดแคลน หรือสิ่งแวดล้อมมีความเป็นกรดเป็นด่างมากเกิน มันจะกระจุกตัวกันเป็นกลุ่มและช่วยกันทำหน้าที่

การกระจุกตัวช่วยเพิ่มโอกาสในการอยู่รอด

ปลาจึงอยู่กันเป็นฝูง ฝูงหมาไนตัวเล็กสามารถล้มสัตว์ที่ใหญ่กว่าได้ เพราะความร่วมกันทำให้ทำสิ่งที่ใหญ่กว่าตัวได้สำเร็จ มนุษย์สมัยอาศัยอยู่ในป่าล่าสัตว์ก็อยู่กันเป็นกลุ่ม เมื่อตั้งบ้านเรือนเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรมประมาณ ๑๐,๐๐๐ ปีที่แล้ว ก็รวมตัวกันอยู่เป็นชุมชน **วิถีชีวิตร่วมกันทำให้มีพลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและภยันตรายต่างๆ** ชุมชนจึงยั่งยืนมาเป็นพันปี

แต่ในสังคมสมัยใหม่ได้ทอนชีวิตมนุษย์ให้เป็นแบบตัวใครตัวมัน ท่ามกลางภยันตรายหนักหนาสาหัสที่มองไม่เห็น

สมัยก่อนใครขยันและไม่มีอบายมุขก็จะไม่จน เพราะการมีหรือจน**ขึ้นกับตนทำเอง** แต่สมัยนี้คนดีๆ ก็อาจจะหมดเนื้อหมดตัวเพราะ**ระบบ**ที่มันเชื่อมโยงกันและทำเอา เวลาเงินเฟ้อเงินไหลออกจากกระเป๋าของทุกคนโดยเขาไม่ได้ทำผิดอะไร วันหนึ่งในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ เงินไหลออกจากประเทศไทย ๕๐๐,๐๐๐ ล้านบาท (หน้าแสนล้านบาท)

ปัญหาเชิงระบบของสังคมที่เชื่อมโยงกันทั้งโลกเป็นภยันตรายอันใหญ่หลวงของคนไทยในปัจจุบัน

เราอาจล้มละลายทั้งประเทศอย่างทันทีทันใดก็ได้ หรือเราอาจถูกลากเข้าไปสู่สงครามการก่อการร้ายที่เกิดจากความขัดแย้งใหญ่ระหว่างโลกตะวันตกและโลกอิสลามก็ได้ ถ้าเราไม่รู้เท่าทัน

ทุกวันนี้ประเทศที่มีทุนมากกว่า และมีการบริหารจัดการที่เก่งกว่าก็กำลังรุกคืบเข้ามาเอาอะไรๆ ของเราไป เช่น ธนาคาร ธุรกิจการค้าต่างๆ แม้แต่การค้าปลีก ซึ่งกระทบธุรกิจรายย่อยและธุรกิจท้องถิ่น อีกหน่อยเขาก็จะเป็นเจ้าของที่ดินมากขึ้นเรื่อยๆ ที่คนไทยเข้าไปไม่ได้ หนักๆ เข้ามัน**จะเหมือนเปลี่ยนเจ้าของประเทศไทย**ที่คนไทยเป็นเพียงผู้อยู่อาศัย ต้องทำงานหนักเหมือนวัวเหมือนควาย แต่ผลประโยชน์คนต่างชาติที่เป็นเจ้าของเอาไปหมด

เหล่านี้เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่มองไม่เห็น แต่อันตรายยิ่งนัก

ความยากจนก็เป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง

มีโครงสร้างสารพัดที่ทำให้คนจนจน และไม่หลุดจากความยากจน เช่น โครงสร้างทางกฎหมาย โครงสร้างทางการศึกษา โครงสร้างทางการใช้ทรัพยากร โครงสร้างทางสังคม โครงสร้างทางภาษีอากร เป็นต้น

ความยากจนจึงแก้ไม่ได้โดยการไปแจกทานและเอาคนจนเป็นพวก ซึ่งเป็นการไม่เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนจน ความยากจนจะแก้ได้ต่อเมื่อมีการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนจน และแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างที่ทำให้คนจนหายจนอย่างถาวรและมีเกียรติ

ในขณะที่เผชิญอันตรายอันร้ายแรงจากภายนอก แล้วเรายังทะเลาะจิกตีกันเอง ก็จะเหมือนไก่อยู่ในเข่ง ที่รอเวลาเขาเอาไปฆ่า แต่ระหว่างนั้นยังจิกตีกันเอง ทั้งๆ ที่จะต้องตายทั้งหมดเหมือนกัน

คนไทยจะต้องรวมตัวกันบินออกจากเข่ง

ความสมานฉันท์รวมตัวร่วมคิดร่วมทำ ทำความเข้าใจว่าอนาคตของเราร่วมกันคืออะไร และสร้างพลังร่วมที่จะไปให้พ้นเข่งหรือภยันตรายที่ครอบเราอยู่ จึงจะทำให้เราสร้างอนาคตประเทศไทยที่ดีให้ลูกหลานของเราอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภูมิใจ และมีความสุขร่วมกันได้

๒.

เหตุปัจจัยของการร่วมกันได้
การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคน

เหตุปัจจัยของการร่วมกันไม่ได้ ความขัดแย้ง และความรุนแรงต่างๆ คือการไม่เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนอื่น

เราไปติดมายาคติเกี่ยวกับคน เช่น เชื้อชาติ ศาสนา สีผิว คนชั้นต่ำ คนชั้นสูง คนจน คนรวย คนมีการศึกษา คนไม่มีการศึกษา คนสังกัดใด พวกใคร ฯลฯ เหล่านี้ล้วนเป็นมายาคติทั้งสิ้น ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน และความอยุติธรรมต่างๆ รวมทั้งการร่วมกันไม่ได้

ลึกที่สุดแล้วทุกคนล้วนเป็นคน
มีศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นคน
เป็นเพื่อนมนุษย์กับเรา
ล้วนปรารถนาความสุข ไม่ปรารถนาความทุกข์

ถ้าอยากเห็นคนไทยรวมตัวกันออกจากเข่ง "รัฐบาลต้องส่งเสริมการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคน เคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันตามภูมิภาคต่างๆ ส่งเสริมการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำด้วยความเสมอภาคของผู้คนในทุกพื้นที่ ในทุกองค์กร และในทุกเรื่อง ส่งเสริมระบบการศึกษาและระบบราชการให้เคารพชาวบ้าน ว่าชาวบ้านก็มีความรู้อยู่ในตัว มีปัญญา มีศักดิ์ศรี ต้องกระจายอำนาจไปสู่ชุมชนท้องถิ่นให้มากที่สุด ให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการการพัฒนาที่สอดคล้องกับความเป็นคนของเขามากที่สุด รัฐควรออกกฎหมายตั้ง**องค์การสื่อสารสาธารณะที่เป็นอิสระ** ปราศจากการแทรกแซงจากรัฐและอำนาจเงิน มีที่มาของงบประมาณโดยอิสระอย่างเพียงพอ เพื่อจัดการการสื่อสารทุกประเภท ทั้งทางโทรทัศน์ วิทยุ อินเตอร์เนต สิ่งพิมพ์ และการสื่อสารชุมชน ให้คนไทยรู้ความจริงโดยทั่วถึง และสามารถสื่อสารระหว่างกันได้ ถ้าคนไทยรู้ความจริงโดยทั่วถึงประเทศจะเจริญขึ้นโดยรวดเร็วและร่วมกันได้

๓.

วัตถุประสงค์ของคนไทยร่วมกัน

คนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันจะร่วมกันทำ

คนที่มีเป้าหมายการเดินทางร่วมกันจะร่วมกันเดินทางไปทางเดียวกันได้

ควรมีการหาวัตถุประสงค์ร่วมกัน ถ้ามีกระบวนการหาวัตถุประสงค์ร่วมกัน และหาวัตถุประสงค์ร่วมกันได้ คนไทยจะรวมตัวกันเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ร่วมกันนั้น

วัตถุประสงค์ที่แน่นอนและตรงกันหมดทุกคนคือความสุข

ทุกคนต้องการความสุข แต่มักได้รับความทุกข์

แสดงว่ายังขาดความเข้าใจว่าความสุขเกิดจากอะไร มักคิดแบบแยกส่วนเช่นว่าความร่ำรวยทำให้เกิดความสุข คิดเฉพาะความสุขของตัวแต่ไม่นึกถึงความสุขของคนอื่น หรือคิดว่ามีแต่จิตใจเท่านั้นวัตถุไม่สำคัญต่างๆ เหล่านี้ เป็นต้น การขาดความเข้าใจว่าความสุขเกิดจากอะไร ทำให้สร้างความสุขไม่ได้ ฉะนั้น ควรใช้เวลาช่วยกันทำความเข้าใจว่าความสุขเกิดจากอะไร ต่อไปนี้เป็นเพียงข้อเสนอเพื่อกระตุ้นให้คิด เมื่อร่วมกันคิดแล้วน่าจะออกมาเป็นปัญญาร่วมที่อาจดีกว่าเท่าที่เสนอ

ความสุขของคนทั้งมวลเกิดจากปัจจัย ๘ ประการดังที่แสดงในรูปที่ ๑ ดังต่อไปนี้

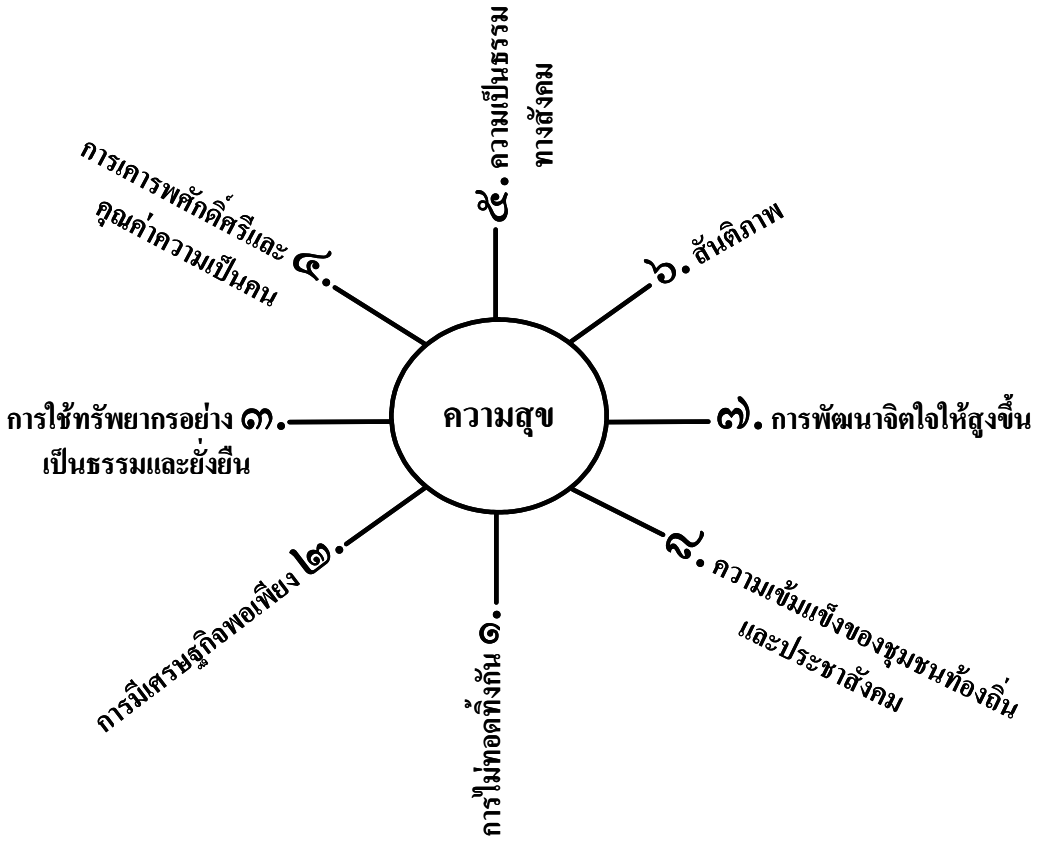

รูปที่ ๑ ปัจจัย ๘ ประการของความสุขของคนทั้งมวล

๑. **การไม่ทอดทิ้งกัน** การทอดทิ้งกันทำให้เกิดทุกข์ การไม่ทอดทิ้งกัน การร่วมทุกข์ การมีไมตรีจิตต่อกัน เป็นบ่อเกิดของความสุข การพัฒนาที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง คนจะทอดทิ้งกัน

๒. **การมีเศรษฐกิจพอเพียง** หมายถึง การมีปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงโดยทั่วถึง การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่เป็นบ่อเกิดของความร่มเย็นเป็นสุข การไม่พอกินไม่พอใช้ การเป็นหนี้สิน การมีมิจฉาอาชีวะ เป็นบ่อเกิดของการแย่งชิง ความขัดแย้ง และความรุนแรง

๓. **การใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน** ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น อากาศ ดิน น้ำ ป่า เป็นสิ่งจำเป็นแก่ชีวิต ประชาชนทุกคนต้องเข้าถึง และใช้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ความไม่เป็นธรรม และการแย่งชิงเป็นบ่อเกิดของความยากจน ความขัดแย้ง และความรุนแรง

๔. **การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคน** ถ้าคนทุกคนรู้สึกว่ามี และได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคน จะมีความสุขทั้งเนื้อทั้งตัว และเกิดพลังสร้างสรรค์มหาศาล การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนเป็นศีลธรรมพื้นฐานของสังคม เป็นรากฐานของประชาธิปไตยที่แท้ สิทธิมนุษยชน สิทธิสตรี สิทธิของผู้ด้อยโอกาส การศึกษาและการสาธารณสุขที่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ การเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่น ความเป็นธรรมทางสังคมและสิ่งดีๆ อื่น เป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจ และทำให้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกประเภท

๕. **ความเป็นธรรมทางสังคม** ความเป็นธรรมทางสังคมทำให้มีความสุข ความรักชาติ รักส่วนรวม ความร่วมมือ การรักษาระบบ ถ้าขาดความเป็นธรรมจะทำให้เกิดความเกลียดชัง ความไม่รักส่วนรวม ความไม่ร่วมมือ ความอยากทำลาย ควรจะดูแลความเป็นธรรมทุกๆ ด้าน ทั้งความเป็นธรรมทางกฎหมาย ความเป็นธรรมทางสังคม ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันมากเกินทำให้ขาดความเป็นธรรมทางสังคม ในประเทศเราช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยห่างออกไปเรื่อยๆ ในไต้หวันช่องว่างนี้ลดลงมาก ในประเทศญี่ปุ่นคนที่มีรายได้สูงสุดมากกว่าคนต่ำสุดประมาณ ๑๐ เท่า ในนอร์เวย์ตัวเลขนี้ต่างกันเพียง ๗ เท่า เราจะมุ่งแต่สร้างความร่ำรวยอย่างเดียวไม่ได้ เพราะคนที่แข็งแรงกว่าหรือมีโอกาสมากกว่าจะเอาเปรียบคนอื่น ทำให้ช่องว่างนี้ห่างมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม การเมืองและความขัดแย้งต่างๆ ตามมา คนไทยคงจะต้องตกลงกันว่าคนที่รายได้ต่ำสุดกับสูงสุดควรจะแตกต่างกันสักกี่เท่า จึงมีความเป็นธรรมทางสังคม

๖. **สันติภาพ** สังคมที่มีความรุนแรงหรือสงคราม จะขาดความสุขและขาดโอกาสการขาดพัฒนา สันติภาพเป็นสุขภาวะทางสังคม รัฐต้องไม่ชักนำให้เกิดความแตกแยก แต่ส่งเสริมการคิดอย่างสันติ พูดอย่างสันติสามารถแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ประเทศไทยควรจะมีบทบาทนำในเรื่องสันติภาพ

๗. **การพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น** คนจำนวนมากถึงแม้มีอะไรๆ พร้อมก็ยังไม่มีความสุข แต่มนุษย์สามารถบรรลุความสุขได้ด้วยการฝึก การศึกษาที่เรียกว่า จิตตปัญญาศึกษา ช่วยให้เข้าถึงความจริง ความงามและความสุข ทุกวันนี้เราศึกษาวิชาต่างๆ ร้อยแปด แต่ไม่เคยศึกษาให้เกิดความสุข รัฐพึงส่งเสริมให้จิตต

ปัญญาศึกษาเป็นการศึกษาสำหรับคนทั่วไป และอยู่ในการศึกษาทุกประเภทและทุกระดับ อันจะยังให้ความสุขมวลรวมของสังคมเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล

๘. ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นและประชาสังคม ไม่มีประชาธิปไตยที่ไหนที่เป็นไปได้โดยปราศจากความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ควรรีบกระจายอำนาจการพัฒนาให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการเรื่องของเขาเองให้มากที่สุด ชุมชนเข้มแข็งจะแก้ความยากจนและปัญหาอื่นๆ ได้ทั้งหมด แต่ละท้องถิ่นมีวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย ท้องถิ่นต้องกำหนดการพัฒนาของตัวเองได้ การพัฒนาจึงจะสอดคล้องกับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ตราบใดที่ความสัมพันธ์ทางสังคมของเรายังเป็นทางดิ่งระหว่างผู้มีอำนาจข้างบนกับผู้ไม่มีอำนาจข้างล่าง เศรษฐกิจจะไม่มีวันดี การเมืองจะไม่มีวันดี และศีลธรรมจะไม่มีวันดี เศรษฐกิจ การเมือง และศีลธรรมจะดีต่อเมื่อสังคมมีความสัมพันธ์ทางราบ นั่นคือผู้คนมีความเสมอภาคและมีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำในทุกพื้นที่ ในทุกองค์กร และในทุกเรื่อง หรือที่เรียกว่ามีความเป็นประชาสังคม รัฐต้องส่งเสริมความเป็นประชาสังคม

ถ้าความสุขเป็นที่ต้องการของคนไทยร่วมกัน ก็ต้องสร้างและใช้ดรรชนีวัดความสุข ไม่ใช่ใช้จีดีพีอย่างเดียว จีดีพีไม่ได้บอกปัจจัยของความสุขทั้ง ๘ ประการ ดังกล่าวข้างต้นเลย การเน้นแต่ความร่ำรวยจะนำไปสู่ความเสื่อมเสียทางศีลธรรม ความขัดแย้ง และความรุนแรง

๔.

อนาคตประเทศไทย

สังคมแห่งความพอเพียงและสันติ

เราจะเรียกอนาคตของประเทศไทยที่เรามีวัตถุประสงค์ร่วมกันว่าอะไร การเรียกว่าอะไรเป็นการบอกถึงทิศทางที่เราจะไป เรามีวัตถุประสงค์แล้ว เราต้องเลือกเส้นทางที่เราจะไป ถ้าเรามีวัตถุประสงค์อยู่ทางเหนือหรืออุดร หรืออุตระที่แปลว่าสูงส่ง แต่เราไปเลือกเส้นทางทักษิณ เราก็จะไปไม่ถึงเป้าหมายของเรา

เป้าหมายของเราอยู่ที่ความสุข

ปัจจัยแห่งความสุขของเรามี ๘ ประการ ดังกล่าวข้างต้น

ทิศทางการพัฒนาของเราจะสร้างปัจจัยทั้ง ๘ นั้นอย่างบูรณาการ เราจะเรียกทิศทางนี้ว่าอย่างไร เช่น

การพัฒนาอย่างบูรณาการ

การพัฒนาอย่างสมดุล

การพัฒนาด้วยมัชฌิมาปฏิปทา

การพัฒนาอย่างอาริยะ

การพัฒนาตามแนวทางรัตนโกสินทร์

สันติวรบท

ฯลฯ

ควรจะช่วยกันคิดว่าจะเรียกแนวทางการพัฒนาประเทศของเราว่าอะไร จึงจะมีความหมาย เป็นที่ถูกใจ และชอบใจ

อนาคตประเทศไทยคือ**สังคมแห่งความพอเพียงและสันติ** โดยที่พระเจ้าอยู่หัวเป็นผู้ทรงพระราชทานแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และขณะนี้คนไทยก็คุ้นเคยและพูดถึงคำนี้กันบ่อย คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงก็ไม่ได้หมายถึงเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่หมายรวมจิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม และปัญญาด้วย ถ้าจะตีความว่าแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและสันติภาพ รวมปัจจัยแห่งความสุขทั้ง ๘ ประการ ตามที่กล่าวถึงในตอนที่แล้วด้วยได้ก็จะเป็นการดี

ถ้าตกลงกันว่าแนวทางพัฒนาประเทศไทย จะเรียกว่าอะไรกันได้แล้ว ก็ควรจะสร้างสัญลักษณ์ของแนวทางนั้นเพื่อสร้างความมุ่งมั่นร่วมกัน เมื่อสังคมมีความมุ่งมั่นร่วมกันก็จะเกิดพลังทางสังคมมาก

๕.

วิธีการสร้างความมุ่งมั่นร่วมกัน

รัฐบาลควรจัดให้มีการประชุมสมัชชาแห่งชาติที่ว่าด้วย “อนาคตประเทศไทย : อนาคตของเราร่วมกัน” โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจากทุกภาคส่วนของสังคมไทย ควรมีการการประชุมสมัชชาจังหวัดในทุกจังหวัดในหัวข้อเดียวกันนำมาก่อน แล้วแต่ละจังหวัดส่งผู้แทนประมาณจังหวัดละ ๕๐ คน มาร่วมประชุมสมัชชาแห่งชาติ

ฝ่ายเลาขานุการควรจับประเด็นของข้อเสนอทั้งในสมัชชาจังหวัด และสมัชชาแห่งชาติ มาเรียบเรียงเป็นเป้าหมาย ทิศทาง และระเบียบวาระแห่งชาติ แล้วนำเสนอที่ประชุมใหญ่ เมื่อผ่านการรับรองจากที่ประชุมใหญ่แล้วนำเผยแพร่ทั่วไปให้สังคมไทยรับรู้ และร่วมคิดร่วมทำต่อไป

รัฐบาลนำวาระแห่งชาติที่ได้จากการประชุมใหญ่มาปฏิบัติโดยเชิญชวนทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วม เป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง

ในสังคมสมัยใหม่ที่ซับซ้อนและยาก จะใช้แต่อำนาจไม่ได้ผลมีแต่จะนำไปสู่ความพินาศ แต่ต้องใช้การเปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง การเปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวางคือประชาธิปไตยที่แท้ ประชาธิปไตยไม่ได้มีแต่การเลือกตั้งเท่านั้น หากได้รับเลือกตั้งมาแล้วปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญา ก็ไม่ใช่ประชาธิปไตย หรือเป็นประชาธิปไตยแต่ในรูปแบบแต่ขาดสาระ หรือเป็นประชาธิปไตยปลอม หรือเผด็จการ

มีแต่ประชาธิปไตยที่แท้จริง ที่อยู่บนฐานแห่งการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนไทยทุกคนเท่านั้น ที่จะสร้างความรัก ความสมานฉันท์ และการร่วมใจกันฝ่าฟันอุปสรรคที่ยาก พาสังคมไทยไปสู่อนาคตที่ดีงาม อันเป็นความใฝ่ฝันของคนไทยร่วมกัน